

NORGES JURISTFORBUND

Den norske Dommerforening

Justis- og beredskapsdepartementet

Sendes bare som e-post til: lovavdelingen@jd.dep.no

Oslo, 1. mars 2012

HØRINGSUTTALELSE OM JURYUTVALGETS INNSTILLING, NOU 2011:13

Den norske Dommerforening viser til departementets høringsbrev 30. august 2011, med frist for uttalelse til 1. mars 2012.

Dommerforeningens utvalg for strafferett og straffeprosess har i forbindelse med høringen utarbeidet et notat til styret, som **vedlegges** in extenso. Utvalget består av:

Lagmann Torolv Groseth, sorenskriver Stein Husby, lagdommer Jon Atle Njøsén, førstelagmann Dag Bugge Nordén, lagdommer Jarle Golten Smørdal og lagdommer Arne Uggerud.

Styret har behandlet utvalgets notat i møte, og gir sin tilslutning til utvalgets konklusjoner på de spørsmål som er drøftet i notatet, og til de begrunnelser som er gitt. På de punkter hvor det er dissens i utvalget, støtter styret flertallets oppfatning.

Hovedpunktene i Dommerforeningens syn, er som følger:

- Anker over bevisvurderingen under skyldspørsmålet bør i *alle* saker behandles av meddomsrett bestående av tre fagdommere og fire meddommere
- Anker over straffutmålingen bør, i saker hvor meddommere skal delta, behandles av meddomsrett bestående av tre fagdommere og fire meddommere
- Alle fagdommersaker bør fortsatt behandles av tre juridiske dommere

All den tid styrets syn fremkommer gjennom utvalgets notat, er det tilstrekkelig med enkelte tilleggsbemerkninger.

"Juryordningen"

Med hensyn til behandlingsmåten for anker i de mest alvorlige straffesaker, som i dag behandles med lagrette, er det Dommerforeningens klare oppfatning at svakhetene ved

NORGES JURISTFORBUND

Den norske Dommerforening

dagens ordning, blant annet med hensyn til manglende begrunnelse for bevisvurderingen, bør føre til at lagretteordningen erstattes av en meddomsrett. Det fremkommer etter foreningens syn ikke noe i Juryutvalgets innstilling, som med noen tyngde taler for at det velges en annen ordning enn den robuste og velprøvde meddomsrettsordning som i dag behandler de øvrige straffesaker i lagmannsrettene.

Antallet fagdommere i ankesaker for lagmannsretten

Når det gjelder spørsmålet om antallet fagdommere som skal delta ved behandlingen av så vel meddomssaker som fagdommersaker i lagmannsretten, er det etter Dommerforeningens syn viktig å opprettholde dagens ordning med tre dommere.

Instanssystemet i Norge, formentlig som i de fleste sammenlignbare jurisdiksjoner, er basert på at det deltar flere fagdommere i ankeinstansen enn i underinstansen, henholdsvis (normalt) en i tingretten, tre i lagmannsretten og fem i Høyesterett. Dette skal sikre grundighet og bredde i behandling av ankesakene, og dermed bidra til et materielt riktig resultat. Det pekes i denne sammenheng på at norske dommere i prinsippet har den samme utdanning og den samme rekrutteringsbase. Praktisk sett gjør dette seg særlig gjeldende for første og annen instans. Med unntak av et karakterkrav for førstelagmenn og lagmenn, som i praksis har svært liten betydning, er det også de samme formelle krav til dommere i tingrett og lagmannsrett. Autoriteten og tilliten til avgjørelser i en høyere instans, må under slike omstendigheter underbygges av strukturelle ordninger.

Ordningen med tre juridiske dommere i den enkelte sak er etter Dommerforeningens syn av sentral betydning for lagmannsrettens faglige fundament, og – antar vi – også av betydning for tilliten til domstolens avgjørelser. En reduksjon av antall fagdommere i enkelte sakstyper, vil kunne medføre en svekkelse av lagmannsrettens faglige autoritet i disse sakene, noe som blant annet vil kunne gi seg utslag i økt ankehypighet og redusert tillit hos allmennheten. Det er etter Dommerforeningens syn ikke påvist noen tungtveiende grunner til å gjennomføre en systemendring med slike mulige konsekvenser.

Vi vil særlig advare mot å svekke lagmannsrettens faglige fundament ved å redusere antallet fagdommere til to, ut fra praktiske/økonomiske hensyn, slik som rettssalenes nåværende utforming. Dersom det skulle bli aktuelt å vedta en meddomsrettsordning med flere enn fire meddommere, kan hensynet til et eventuelt behov for ombygging av rettssaler ikke begrunne endring av et bærende element i vår instansordning.

Meddommere ved behandling av alle anker over straffutmålingen

I likhet med fagutvalget, jf notatet punkt 4, reiser Dommerforeningen spørsmål ved behovet for en endring som medfører at meddommere skal delta ved behandlingen av alle anker over straffutmålingen, men har heller ikke noen særskilt grunn til å gå imot forslaget.

Juryutvalget legger i punkt 9.7.3 til grunn at meddommere i slike saker ikke forlenger tiden som medgår til ankeforhandling, domskonferanse og domsavsigelse "nevneverdig". Dette

NORGES JURISTFORBUND

Den norske Dommerforening

stiller Dommerforeningen seg tvilende til, særlig hva angår domskonferansen og domsavsigelsen.

I fagdommersaker, herunder straffutmålingsanker uten meddommere, har dommerne stor grad av fleksibilitet både hva gjelder gjennomføring av domskonferansen, domsskrivingen og domsavsigelsen, noe som gir høy effektivitet. Dette er annerledes i meddomssakene, og så vel tidsbruken som belastningen for domsskriver, vil etter vårt syn øke ikke ubetydelig ved innføring av meddomsrett ved behandlingen av alle straffutmålingsanker.

Med hilsen
Den norske Dommerforening

Håvard Holm (sign.)
leder

Vedlegg.

Den norske Dommerforening/styreleder, lagdommer Håvard Holm, Borgarting lagmannsrett,
Postboks 8017 Dep, 0030 Oslo. Telefon 21 55 82 17, mobil 92 63 80 42
havard.holm@domstol.no

Notat til Dommerforeningens styre

Fra Utvalget for strafferett og straffeprosess

Momenter til høringsuttalelse om Juryutvalgets innstilling, NOU 2011:13

Vi viser til Justisdepartementets i høringsbrev 30. august 2011 med frist for uttalelse 1. mars 2012. Høringsbrevet er kortfattet og åpent formulert, slik at høringsinstansene uten føringer eller prioriteringer inviteres til å komme med synspunkter på de temaer Juryutvalget har behandlet i henhold til sitt mandat.

Juryutvalgets innstilling gjelder spørsmål av slik prinsipiell betydning for domstolene at vi finner det naturlig at Dommerforeningens styre uttaler seg på vegne av foreningen. Formålet med dette notatet er å utarbeide et grunnlag for foreningens uttalelse. For å unngå misforståelse har vi søkt å gjennomføre at "vi" er Strafferettsutvalget, men "utvalget" er Juryutvalget.

Det vil fremgå at vi har ulikt syn på enkelte spørsmål. Der ikke annet er sagt, er vi imidlertid enige om de synspunkter som fremsettes.

Juryutvalgets innstilling gjelder etter mandatet to hovedemner; for det første prosessform og sammensetning ved lagmannsrettens behandling av straffesaker, med hovedvekt på juryordningen, og for det andre bruk av lyd- og bildeopptak av forklaringer under ankeforhandlinger i straffesaker. Disse temaene behandles i punkt A og B.

Det vil være kjent at førstelagmann Dag Bugge Nordén var medlem av Juryutvalget. Han har deltatt i arbeidet med høringsuttalelsen i lagmannsretten i forståelse med de øvrige medlemmer av strafferettsutvalget.

A. Fagdommere og lekdommere i straffesaker

1. Innledning

Hovedspørsmålet i innstillingen gjelder prosessordningen i alvorlige straffesaker og spesielt spørsmålet om hvorvidt juryordningen skal videreføres eller erstattes av meddomsrett. I henhold til mandatet har imidlertid utvalget utredet lagmannsrettens sammensetning i alle straffesaker. At utvalget er delt i synet på prosessreglene for alvorlige straffesaker, bør ikke overskygge at utvalgets medlemmer en enige om lagmannsrettens sammensetning i en rekke andre sakstyper.

Utvalgets mandat er åpent formulert og inneholder bare den selvfølgelige forutsetning at lekdommerne fortsatt skal være i flertall ved avgjørelsen av skyldspørsmålet i alle straffesaker i lagmannsretten.

Vi konstaterer at utvalgets mandat er begrenset til å gjelde straffesaker for lagmannsretten. Prosessreglene for tingretten har derfor ikke vært vurdert, ei heller hvorvidt juryordningen, om den skal videreføres, heller burde ha sin plass i første instans slik det er vanlig i andre land med jury i straffesaker. Om lovgiveren skulle være av den oppfatning at juryen fortsatt skal ha en plass i vår straffeprosess, anbefaler vi at man først utreder spørsmålet om i hvilken instans straffesaker bør behandles med jury. Det er historiske tilfældigheter som har ledet til at juryen hos oss benyttes ved behandlingen av ankesaker. Spørsmålet ble ikke utredet ved to-instantsreformen i 1995. Målsetningen med den reformen man nå vil gjennomføre, bør være å etablere behandlingsregler for straffesaker som kan virke for lang tid fremover. Da er det uheldig om man ikke tar seg tid til å vurdere et så grunnleggende spørsmål. Dette er i tillegg egnet til å bli utredet i sammenheng med spørsmålet om strukturen i førsteinstans.

Når dette er sagt, er det vår klare oppfatning at juryordningen nå har utspilt sin rolle i norsk straffeprosess, og at det bør innføres en enhetlig prosessform for behandlingen av de straffesaker i første og annen instans hvor det skal delta lekdommere.

2. Noen utgangspunkter for vurderingen

I kapittel 8 har *det samlede utvalget* på ti medlemmer gitt en bred fremstilling av de hensyn som særlig bør tas i betraktning når lovgiveren skal ta standpunkt til hvilken prosessform eller modell som bør velges for lekdommeres deltakelse i fullstendige straffesaker. Vi finner at fremstillingen gir et godt grunnlag for å ta stilling til hvilken prosessordning som bør foretrekkes. Spørsmålet man bør stille seg, er hvilken modell som alt i alt best oppfyller de krav til en god prosessordning som det redegjort for i kapittel 8. Vi kan også i det vesentlige slutte oss til synspunktene fra det samlede utvalget i kapittel 9 om lagmannsrettens sammensetning i ulike typer straffesaker.

En god prosessordning må oppfylle strenge krav til rettssikkerhet og bli møtt med en høy grad av tillit. Som utvalget fremhever i punkt 8.2 side 81, må prosessordningen også være robust i den forstand at den klart oppfyller de krav som følger av internasjonale konvensjoner, fungerer uten stadig diskusjon og kritikk og er så oversiktlig at den innbyr til færrest mulige feil og uklarheter. At dommer av lagmannsrettene i alvorlige straffesaker etter anke oppheves av Høyesterett og må behandles på nytt, er svært uheldig. Viktigere enda enn merkostnadene, er belastningen for dem som er direkte berørt.

Vi legger stor vekt på at prosessreglene for ulike typer straffesaker bør ses i sammenheng, slik at man får etablert en ankeordning som er enkel, oversiktlig og konsistent, uten slike ubegrunnede forskjeller som kompliserer systemet unødvendig og øker risikoen for feil. Dagens behandlingsregler for straffesaker i lagmannsretten oppfyller ikke dette kravet. En del av forklaringen er nok at det i årenes løp har vært gjennomført flere delreformer, uten at man i tilstrekkelig grad har sett reglene i sammenheng. Vi oppfordrer lovgiveren til å benytte den anledning som nå byr seg til å skape en god, helhetlig prosessordning for straffesaker uten å la den store offentlige interesse som knytter seg til juryspørsmålet stille dette målet i skyggen.

Noen kjensgjerninger vi finner det særlig viktig å påpeke ved vurderingen av Juryutvalgets forslag, er følgende:

I dag behandles nesten alle straffesaker der lekdommere deltar ved meddomsrett. Årlig behandles ca. 15 000 straffesaker i tingrettene og lagmannsrettene i denne prosessform. Ca 300 saker årlig behandles med jury (lagrette) i lagmannsretten.

De av Juryutvalgets medlemmer som går inn for å videreføre en annen prosessform, kalt lagretteordning, for behandling av fullstendige anker i alvorlige saker, går inn for å endre kriteriene for lagrettebehandling slik at ca. 25 % av dagens jursaker etter forslaget vil bli behandlet med meddomsrett.

Det kan åpenbart ikke ha noen egenverdi å videreføre en ordning med vesentlige forskjellige behandlingsmåter for samme type ankesaker i lagmannsretten. Tvert om må det være fordel i henhold til det som er sagt ovenfor om et enkelt og konsistent system at man behandler sakene i samme prosessform. Når forholdet er at både dagens juryordning og de forslag til alternative prosessformer de to lagrettefraksjonene i Juryutvalget går inn for, er vesentlig mer tid- og ressurskrevende enn meddomsretten, må man stille seg spørsmålet om hvilke hensyn det er som tilsier at man skiller ut en svært liten andel av straffesakene til behandling i en vesentlig annen prosessform enn meddomsrett. Man må påvise at disse hensynene veier så tungt at de overstiger kostnadene i form av økt bruk av ressurser og ulempene forbundet med å ha forskjellige prosessregler.

Vi er oppmerksomme på at juryordningens fremtid er et spørsmål som det knytter seg stor politisk interesse til. Vi konstaterer at juryordningen har betydelig oppslutning som et symbol på det folkelige innslaget i strafferettspleien. Vi advarer likevel mot å tillegge symbolverdien eller tradisjonselementet for sterk vekt. Man bør kunne se mer nøkternt på spørsmålet om hvilke behandlingsregler som alt i alt best oppfyller kriteriene for en god prosessordning. Etter vår oppfatning står juryspørsmålet i en annen stilling denne gang enn ved straffeprosessreformene i 1981 og 1995.

Som vi kommer tilbake til, konstaterer det *samlede* Juryutvalget at juryordningen har klare svakheter og ikke kan videreføres i sin nåværende form, mens meddomsretten med dagens sammensetning av tre fagdommere og fire meddommere er en velfungerende prosessordning som ikke møter kritikk. Om man legger vekt på tradisjonselementet, er meddomsrett og jury forskjellige måter å organisere lekdommerdeltakelse i straffesaker på som begge ble innført ved straffeprosessloven av 1887, og som derfor har like lang tradisjon. Når man tar hensyn til at denne prosessformen som sagt benyttes i ca. 15 000 straffesaker årlig, virker den naturlige slutning innlysende. Vi kan ikke se noen grunn til - som alternativ til dagens prosessformer jury og meddomsrett - å utvikle nye og uprøvde behandlingsregler for en liten gruppe alvorlige straffesaker.

Som sagt innledningsvis, er ikke utvalgets mandat begrenset til å gjelde prosessreglene for bevisanker i alvorlige straffesaker, men gjelder sammensetningen i alle typer straffesaker for lagmannsretten. I disse spørsmålene er utvalgets medlemmer stort sett enige. Vi behandler disse temaene kort før vi kommer tilbake til hovedspørsmålet.

3. Fagdommersaker

I mandatet er utvalget spesielt bedt om å vurdere om lagmannsretten i noen saker bør settes med færre enn tre fagdommere. Vi mener som det samlede utvalg i punkt 9.3 at lagmannsretten fortsatt bør settes med tre fagdommere med mindre det er gode argumenter for en annen løsning, og er enige i utvalgets begrunnelse. At retten settes med én fagdommer i tingretten, tre dommere i lagmannsretten og fem dommere under avdelingsbehandling i Høyesterett, er en naturlig løsning. Tre dommere er nødvendig dersom lagmannsretten skal ha en sterkere sammensetning enn tingretten samtidig som avgjørelser skal kunne treffes med stemmeflerhet. I saker med meddommere vil rett nok et likt antall fagdommere kunne kombineres med et ulikt antall meddommere slik at et flertall kan dannes. Om det er tilstrekkelig gode argumenter for å anbefale en slik løsning i noen sakstyper, slik meddomsrettsfraksjonen av Juryutvalget går inn for, er det ulike meninger om. Det kommer vi tilbake til nedenfor.

I saker som gjelder anker over beslutninger og kjennelser av tingrettene (tidligere straffekjæremål), ankesiling (spørsmålet om en anke skal fremmes til behandling eller nektes fremmet) og anker som bare gjelder saksbehandlingen eller lovanvendelsen under skyldspørsmålet, finner vi det som utvalget klart at lagmannsretten fortsatt bør settes med tre fagdommere.

4. Anker som gjelder straffutmålingen

Det samlede utvalget har gått inn for at lekdommere skal delta i alle straffutmålingsanker, et standpunkt som er begrunnet i punkt 9.7.3 på side 124–125.

Det kan reises spørsmål om behovet for en slik reform. Noe sterkt ønske om at lekdommere skal delta i alle straffutmålingsanker, har vi ikke registrert at det er. Når spørsmålet er tatt opp av utvalget med det resultat at det utvalget enstemmig har gått inn for lekdommerdeltakere i alle straffutmålingsanker, finner vi ikke å burde uttale oss mot forslaget.

Begrunnelsen for lekdommerdeltakelse gjør seg vel så sterkt gjeldende i de alminnelige straffesakene. Disse har vært gjenstand for siling under ankeforberedelsen, og de som er fremmet må derfor forutsettes å by på en viss tvil. I alminnelige straffesaker er det gjerne større spillerom for valg mellom ulike reaksjonsformer enn i de alvorlige straffesakene hvor det ofte bare er spørsmål om å utmåle ubetinget fengselsstraff. De alminnelige straffesakene gjelder ofte kriminalitetstyper som folk flest kan bli rammet av, som ordinære volds- vinnings- og trafikkriminalitet.

Strafferettsutvalgets medlemmer har ulikt syn på hvilken sammensetning meddomsretten bør ha i straffutmålingsanker. Alle utvalgets medlemmer unntatt Nordén går inn for at retten fortsatt bør settes med tre fagdommere. Det er ikke grunn til å fravike den alminnelige hovedregel om lagmannsrettens sammensetning omtalt ovenfor i punkt 3, og det er betenkelig å svekke kvaliteten på overprøvingen i ankeinstansen. Antall meddommere bør da være fire. Det kan stilles spørsmål om ikke dette er uforholdsmessig ressurskrevende i en del mindre alvorlige saker, men det er vanskelig å se noe brukbart alternativ.

En sammensetning med tre fagdommere og fire meddommere ble opprinnelige vedtatt ved to-instansreformen, og faller sammen med forslaget fra Juryutvalgets lagrettefraksjon på fem medlemmer.

Nordén gikk som medlem av Juryutvalgets meddomsrettsfraksjon inn for at alle straffutmålingsanker skal behandles av to fagdommere og tre meddommere, et standpunkt som har sammenheng med at disse medlemmene gikk inn for to fagdommere og fem meddommere i bevisankesaker. Han opprettholder prinsipalt dette standpunktet, men finner også alternativet med tre fagdommere og fire meddommere fullt forsvarlig.

5. Anker over bevisvurderingen under skyldspørsmålet i alminnelige saker

Vi støtter det samlede Juryutvalget i at bevisanker i alminnelige straffesaker fortsatt skal behandles med meddomsrett, og mener at dette er en konklusjon som ikke byr på tvil.

Av betydelig interesse er likevel den vurdering av meddomsretten Juryutvalget *enstemmig* gir uttrykk for i innstillingen på side 130 (punkt 9.8.4):

”Utvalget har inntrykk av at dagens sammensetning av meddomsretten med tre fagdommere og fire meddommere fungerer godt og har allmenn aksept. Utvalget har ikke registrert faglig kritikk av ordningen. I møte med dommere ved besøk til landets lagmannsretter ble dette positive inntrykket bekreftet. Et dommerkollegium på syv medlemmer gir et tilstrekkelig tungt og verdig uttrykk, som passer med den stemning av høytid og alvor lagmannsretten bør symbolisere ved behandlingen av skyldspørsmålet i en straffesak. Fire meddommere er en sterk lekdommergruppe, og tre fagdommere sikrer tilstrekkelig juridisk kompetanse i dommerpanelet.”

Disse synspunktene slutter vi oss fullt ut til og tilføyer ytterligere et moment: Med et krav om at minst fem dommere må til for å kjenne tiltalte skyldig, vil ingen kunne dømmes med mindre minst to meddommere og minst én fagdommer går inn for det. Dette er den såkalte doble rettssikkerhetsgarantien som her gjennomført i en adskillig enklere og mer prosessøkonomisk form enn i jursaker der fagdommerne kan sette juryens fellede kjennelse til side med den virkning at saken må behandles på ny. Å videreføre ordningen med tre fagdommere og fire meddommere i meddomsretten, er den beste løsningen ved behandlingen av bevisanker i alminnelige straffesaker.

Nordén tilføyer at når han har gått inn for at sammensetningen av meddomsretten likevel bør være to fagdommere og fem meddommere i alle bevisanker, er dette en følge av at han har gått inn for denne sammensetning i alvorlige saker. Om man betrakter de alminnelige bevisankene for seg, er han enig med de øvrige medlemmene av strafferettsutvalget i at det ikke er noen grunn til å endre dagens sammensetning med tre fagdommere og fire meddommere. Han deler den erfaring fra behandlingen av et stort antall meddomsrettssaker i Hålogaland og Agder at denne sammensetningen av lagmannsretten i praksis har vist seg å fungere svært godt.

6. Anker over bevisvurderingen under skyldspørsmålet i alvorlige saker

6.1 Bør dagens juryordning videreføres?

I Juryutvalgets mandat er det stilt spørsmål om juryordningen bør videreføres, eller erstattes av en meddomsrett. Spørsmålet besvares ikke i utvalgets felles merknader, men er etter den felles drøftelse av relevante hensyn i kapittel 8, behandlet i fraksjonenes særmerknader i punkt 10.2 (lagrettefraksjonene) og 10.3 (meddomsrettsfraksjonen). Etter vår oppfatning påkaller det stor interesse at utvalgets ti medlemmer alle har trukket den konklusjon at juryordningen ikke bør videreføres i sin nåværende form. I utvalgets felles merknader i punkt 10.1 side 133 heter det:

”En viktig avklaring er at utvalgets medlemmer er enige om at avgjørelsen av skyldspørsmålet skal begrunnes i alle saker. Av denne grunn kan dagens prosessregler for lagrettesaker ikke videreføres uendret.”

Lagrettefraksjonene følger dette opp på side 134 hvor de uttaler at dagens juryordning har ”klare svakheter”.

Utvalgets standpunkt er en naturlig konklusjon på den felles drøftelse av behovet for begrunnelse i innstillingen punkt 8.4 side 84–92. Utvalgets medlemmer sier seg enige om at behovet for en begrunnet avgjørelse av skyldspørsmålet er et hensyn som må tillegges stor vekt ved utformingen av modell for lekdommerdeltakelse i alle fullstendige ankesaker, og slutter seg til Høyesteretts syn i en høringsuttalelse fra 2006 hvoretter det

”...fra et rettssikkerhetssynspunkt er meget betenkelig at de mest inngripende avgjørelser mot enkeltpersoner i vårt samfunn, og som endelig avgjør skyldspørsmålet i de mest alvorlige straffesakene er ubegrunnede. Det må være et overordnet mål å utforme prosessreglene slik at grunnleggende rettssikkerhetshensyn ivaretas.”

Vi er enige i at juryordningen ikke bør videreføres i sin nåværende form. Vi viser til utvalgets drøftelse av de relevante hensyn i innstillingen punkt 8.4 som fyldestgjørende for vårt standpunkt, og tilføyer at det også er et element i retten til rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 nr. 1, at rettsavgjørelser skal begrunnes. Manglende begrunnelse av juryens kjennelse har ført til at Høyesterett for å unngå risikoen for menneskerettsbrudd har stilt nye og skjerpede krav til saksbehandlingen utover hva som følger av straffeprosessloven. Vi viser særlig til plenumsdommene i Rt. 2009 side 750 og Rt. 2009 side 1439 hvor det ble fastsatt at fagdommerne unntaksvis vil ha plikt til å begrunne en fellende kjennelse fra juryen. Utvalget har redegjort dekkende for situasjonen i punkt 3.3.2.6 side 22–23 og i punkt 3.4 side 24–28 om forholdet til menneskerettighetene.

Utvalget har i innstillingen punkt 8.14 på side 114–117 drøftet ulike alternative løsninger for å begrunne avgjørelsen av skyldspørsmålet innenfor rammen av dagens juryordning. Vi finner det klart at ingen av disse alternativene kan være aktuelle og går ikke nærmere inn på dem.

Selv om behovet for begrunnelse av skyldspørsmålet er et viktig hensyn, er etter vår oppfatning den mangelfulle kommunikasjonen mellom fagdommere og lekdommere i jursaker en vel så stor svakhet. Midlene dommerne har for å kommunisere med juryen under behandlingen av skyldspørsmålet, er spørsmålene til juryen og rettsbelæringen. Dette er enveis kommunikasjon. Under bevisførselen skal det ikke være noen forbindelse mellom fagdommere og jurymedlemmer.

Juryutvalget har i sin felles merknader i punkt 8.8.3 side 102–105 behandlet spørsmålet om kommunikasjonen mellom lekdommere og fagdommere i jursaker. Vi sluttet oss til vurderingene her. Det kan i mange saker by på utfordringer å skreddersy spørsmålene slik at juryen kan å avgjøre skyldspørsmålet ved å svare ja eller nei. Det er nødvendig at alle aktuelle gjerningsalternativer er dekket, men spørsmålet må heller ikke inneholde overskuddsinformasjon som kan medføre en uriktig frifinnelse dersom flere enn tre jurymedlemmer ikke finner bevist momenter som ikke er nødvendige vilkår for straff. Slik mange straffebud er utformet, er det vanskelig å gjøre noe med dette. Et temmelig ekstremt eksempel på et spørsmål i en sak om familievold (straffeloven § 219) er gjengitt i innstillingen på side 103. Det er velkjent at spørsmålsstillingen ofte er problematisk i narkotikasaker.

Det er også en svakhet at rettsbelæringen er den eneste kanal for formidling av informasjon til juryen før den trekker seg tilbake for å avgjøre skyldspørsmålet. Også på dette punkt har Juryutvalget etter vår oppfatning på side 104 gitt en treffende beskrivelse av de utfordringer rettsbelæringen representerer. Det er å overvurdere rettsformannens pedagogiske evner og jurymedlemmenes oppfatningsevne å forutsette at rettsbelæringen alltid gir juryen den veiledning den har behov for. Som utvalget påpeker, er rettsbelæringen i en sak med vanskelig rettsanvendelse en balansekunst. Er redegjørelsen for aktuelle rettsspørsmål på noe punkt ikke presis og faglig uangripelig, må man regne med opphevelse av dommen. Faren er at man gjør rettsbelæringen så teoretisk at juryen kanskje ikke forstår den og enten avgjør saken på grunnlag av feil jus, eller svarer nei for å unngå å gjøre tiltalte urett. I enkelte saker er det først mulig å gi en konkret og presis veiledning om hvordan loven er å forstå når det er avklart hvilket bevisresultat juryen har kommet frem til. Små nyanser i bedømmelsen av de faktiske forhold kan være avgjørende for om en handling er straffbar.

De spesielle trekkene ved saksbehandlingen i jursaker som er nevnt, har medført at juryordningen er vesentlig mindre robust enn meddomsrett. Høyesteretts praksis bekrefter at risikoen for opphevelse på grunn av saksbehandlingsfeil er vesentlig høyere enn i meddomsrettssaker.

6.2 ...eller erstattes av meddomsrett

I mandatet ble utvalget stilt spørsmål om juryordningen bør videreføres, eller erstattes av meddomsrett. Vi har ovenfor besvart første del av spørsmålet med nei. Juryordningen bør ikke videreføres. På andre ledd i spørsmålet svarer vi ja. Juryordningen bør erstattes av meddomsrett, og vi kan i det vesentlige slutte oss til den begrunnelse meddomsrettsfraksjonen i utvalget ha gitt i punkt 10.3.1 på side 167–171.

Den åpne drøftelsen av alle aspekter ved saken i et felles forum, gir best garanti for at avgjørelsen blir truffet på grunnlag av en korrekt rettsanvendelse og bevisvurdering og uten at utenforliggende hensyn trekkes inn. Kort sagt er meddomsrett en mer rettssikker behandlingsmåte enn jury. I meddomsretten har man ikke noen av de svakhetene som hefter ved jursaker som nevnt ovenfor, manglende begrunnelse og svak kommunikasjon mellom fagdommere og lekdommere.

Etter vår oppfatning er det en klar fordel at lekdommerne i meddomsretten deltar som fullverdige dommere under hele saken på lik linje og med samme ansvar og myndighet som fagdommerne, og at de i likhet med fagdommerne står frem med sitt begrunnede standpunkt

til alle spørsmål i saken. Dette hensynet gjør seg gjeldende med særlig styrke i ankesaker, hvor bevisvurderingen under skyldspørsmålet avgjøres med endelig virkning.

I saker som krever spesialkunnskap har vi erfart at det er behov for å kunne sette retten med fagkyndige meddommere. Kompliserte økonomiske straffesaker er et eksempel. At retten settes med to fagkyndige og to alminnelige meddommere, sikrer at også lekdommerskjønn blir representert i retten.

Vi anser det også som en klar fordel ved meddomsretten at lekdommerne ikke er anonyme. Etter vår oppfatning er det betenkelig at de mest inngripende avgjørelser av betydning for enkeltmenneskers skjebne kan treffes anonymt, uten at beslutningstakerne kan holdes ansvarlige for sin avgjørelse. Dette bryter med de prinsipper som gjelder på alle områder av offentlig myndighetsutøvelse. Anonymiteten fremstår nå som en anakronisme som er uttrykk for en nedvurdering av lekdommerne. At det kan fortone seg bekvemt å skjule seg bak en kollektiv avgjørelse, er ikke et beskyttelsesverdig hensyn. En annen side ved anonymiteten er at det kan være en belastning for et jurymedlem som ikke er enig i kollektivets avgjørelse, ikke å få anledning til å gi uttrykk for sitt standpunkt. Et jurymedlem som har stemt for frifinnelse i en alvorlig sak, kan bli påført en samvittighetskonflikt ved ikke å få adgang til tilkjenne sin uenighet i det han eller hun anser som et justismord.

Vi minner om den svært positive vurdering av meddomsretten det samlede utvalget ga uttrykk for i innstillingen på side 130, som vi refererte ovenfor i punkt 5, og at også lagrettefraksjonene av utvalget går inn for at ca. 25 % av dagens jursaker bør overføres til behandling med meddomsrett.

Et ganske utbredt argument mot meddomsretten, er faren for fagdommerdominans, enten i den form at fagdommerne likefrem vil overkjøre meddommerne, eller at de i kraft av sin posisjon vil komme til å få en uforholdsmessig sterk innflytelse. At dette er noe problem, er imidlertid aldri blitt underbygget ved empiriske undersøkelser. Det er i utvalgets innstilling grundig redegjort for den forskning som finnes om dette i den rapport som etter utvalgets oppdrag ble utarbeidet av førsteamanuensis Magne Strandberg. Rapporten er trykket som vedlegg til innstillingen, og hans funn er i konsentrert form presentert i punkt 7.1 side 66–67. I punkt 5 om samspillet mellom lekdommere og fagdommere uttaler han at de fleste studiene gir et positivt bilde både av juryen og meddomsretten, men påpeker likevel som verd å merke seg at Hartmann 1990, som er den studien som i størst grad sammenligner påvirkningsargumentet for meddomsrett og jury, finner at det er flere jurymedlemmer som føler seg dominert av andre jurymedlemmer enn det er meddommere som føler seg dominert av fagdommeren.

Heller ikke den omfattende spørreundersøkelse utvalget foretok for å belyse de erfaringer lekdommere i lagmannsrettene har som deltakere i jury- og meddomsrettssaker, ga noen støtte for at meddommerne føler seg utsatt for utilbørlig påvirkning fra fagdommerne. Helhetsinntrykket av undersøkelsen er at lekdommerne er vel tilfreds med begge prosessordninger, med en svak overvekt for meddomsretten. Andre undersøkelser har vist klarere overvekt for meddomsrett blant lekdommere.

Vi finner det for øvrig underlig at de som hevder at det er en fare for fagdommerdominans i meddomsretten ikke trekker frem dette momentet i forhold til alle de ca. 15 000 straffesaker som årlig behandles med meddomsrett i tingrettene og lagmannsrettene. Det er ikke troverdig at forholdet mellom fagdommere og lekdommere i meddomsretten vil arte seg noe annerledes

i det beskjedne antall saker som behandles med jury. Påvirkningsargumentet svekkes også ved den omstendighet at juriesaker etter 1990 har vært behandlet med meddomsrett annen gang dersom juryens kjennelse er blitt satt til side av fagdommerne. Denne lovendringen ble initiert av Stortinget justiskomité.

7. Meddomsrettens sammensetning i bevisanker i alvorlige straffesaker

Vi har ovenfor i punkt 5 konkludert med at dagens sammensetning av meddomsretten med tre fagdommere og fire lekdommere er den beste løsning for behandling av anker over bevisvurderingen under skyldspørsmålet i alminnelige straffesaker når disse sakene vurderes for seg, og har i punkt 6 gått inn for at også alvorlige straffesaker bør behandles med meddomsrett.

Blant strafferettsutvalgets medlemmer er det, med unntak av Nordén, sterke motforestillinger mot å redusere antall fagdommere fra tre til to. Vi viser til vurderingene ovenfor i punktene 3, 4 og 5 om hva som bør være hovedregelen om antall fagdommere, og om antall fagdommere i henholdsvis anker over straffutmålingen og anker over bevisvurderingen under skyldspørsmålet i alminnelige straffesaker. Strafferettsutvalgets flertall går som prinsipal løsning inn for at sammensetningen bør være tre fagdommere og fire meddommere i alle bevisankesaker. Det er ønskelig å kunne behandle alle straffesaker der meddommere deltar med samme sammensetning av retten.

Vi minner igjen om at meddomsretten med tre fagdommere og fire meddommere av det samlede Juryutvalget er vurdert som en god og velfungerende prosessordning som nyter alminnelig tillit og ikke møtes med kritikk. Argumentasjonen i innstillingen på side 130 underbygger at en meddomsrett bestående av tre fagdommere og fire meddommere er et tilstrekkelig sterkt forum for å behandle de mest alvorlige straffesaker. Dette er i dag sammensetningen av meddomsretten ved ny behandling av saker hvor juryens kjennelse har vært satt til side. Lagmannsretten bør også ha en sterkere sammensetning i ankesaker enn tingretten, som kan settes med to fagdommere i saker med forsterket rett.

Det har ikke vært påvist noe behov for eller fremkommet noe ønske om endring av meddomsrettens sammensetning

Om man i de alvorligste straffesakene finner å burde styrke rettens sammensetning, er et alternativ med tre fagdommere og seks meddommere å foretrekke fremfor meddomsrettsfraksjons forslag om to fagdommere og fem meddommere. Det er imidlertid et problem at mange rettssaler ikke vil romme ni dommere i bredden. Kostnadene ved ombygging blir betydelige og står ikke i forhold til hva man eventuelt vil kunne oppnå med dette.

Vi finner ikke at det bør legges så stor vekt som Juryutvalgets meddomsrettsfraksjon på hensynet til hva som kan være politisk opportunt når det er spørsmål om å erstatte dagens juryordning med meddomsrett. Vi tviler ikke på at en meddomsrett med tre fagdommere og fire meddommere også vil bli møtt med alminnelig tillit.

Nordén opprettholder sitt standpunkt som medlem av Juryutvalget og går inn for to fagdommere og fem meddommere. Han viser til meddomsrettsfraksjonens begrunnelse,

8. Nye prosessregler for alvorlige saker?

8.1 Oversikt over lagrettefraksjonenes forslag

Fem av utvalgets medlemmer har fremsatt forslag til nye behandlingsregler for bevisanker i alvorlige straffesaker. Begge forslagene har til felles at de blir betegnet lagretteordninger og lekdommerne lagrettemedlemmer. Juryterminologien brukes ikke. Retten består tre fagdommere og ni lagrettemedlemmer.

Den ene lagrettefraksjonen består av fire medlemmer, hvorav utvalgets leder Per Jordal. Den andre fraksjonen består av ett medlem, Eitya Rehman. For å skille disse fra hverandre, bruker vi betegnelsene Jordal-fraksjonen og Rehman. Det som skiller fraksjonene, er graden av separasjon mellom fagdommere og lekdommere frem til skyldspørsmålet er avgjort. Som bakgrunn for vår vurdering av forslagene, er det hensiktsmessig å redegjøre helt kort for innholdet av dem.

Rehmans forslag svarer i det alt vesentlige til dagens juryordning med spørsmålsskrift, rettsbelæring og full separasjon under forhandlingene og rådslagningen om skyldspørsmålet frem til skyldspørsmålet er avgjort.

Jordal-fraksjonens alternativ har også full separasjon under forhandlingene og spørsmålsskrift, men ikke rettsbelæring. Domskonferansen er delt i tre stadier. Første stadium er en felles rådslagning for alle tolv medlemmer. I annet stadium separeres fagdommere og lagrettemedlemmer. Her fortsetter rådslagningen og avsluttes med votering der spørsmålsskriftet besvares.

Fra tredje fase i Jordal-fraksjonens forslag faller det sammen med Rehman. Etter at skyldspørsmålet er avgjort ved besvarelse av spørsmålsskriftet i begge kamre, møtes fagdommere og lekdommere, utveksler resultatet av avstemningene og utformer begrunnelsen i fellesskap. En fellende dom krever tilslutning fra minst to av tre fagdommere og minst seks av ni lagrettemedlemmer. Eventuelle dissenser opplyses og begrunnes, men lagrettemedlemmene er anonyme. Kjennelsen med begrunnelse av skyldspørsmålet avvises i åpen rett. Deretter fortsetter saken med forhandling om straffespørsmålet og sivile rettskrav. Alle ni lagrettemedlemmer deltar ved straffutmålingen, mens sivile rettskrav avgjøres av fagdommerne alene. Saken avsluttes ved en dom som skal begrunnes etter samme regler som i meddomsrettssaker. Begrunnelsen som tidligere er gitt i kjennelsen om skyldspørsmålet, inntas i dommen, men kan suppleres.

8.2 Er det behov for en særlig prosessform?

Vårt utgangspunkt ved valget av prosessform for behandling av anker over bevisvurderingen under skyldspørsmålet i dagens jursaker, er som sagt innledningsvis i punkt 2 at det er ønskelig å kunne behandle alle bevisanker etter samme prosessregler. Å operere med andre og mer tid- og ressurskrevende behandlingsregler for et mindre antall straffesaker, bør man ikke gjøre med mindre det påvises at fordelene oppveier ulempene. Som et minimum må de særlige behandlingsreglene for alvorlige saker saklig sett være best.

Vi minner om noen forutsetninger det samlede Juryutvalget er enige om, eller som er slutninger som kan trekkes av de standpunkter utvalget inntar.

- Ca. 15 000 straffesaker som årlig avgjøres ved dom etter muntlig forhandling i tingrettene og lagmannsrettene, behandles med meddomsrett.
- Det samlede utvalg har konstatert at dagens juryordning har klare svakheter, særlig fordi avgjørelsen av skyldspørsmålet ikke begrunnes.
- Det samlede utvalg har konstatert at meddomsretten med dagens sammensetning av tre fagdommere og fire meddommere fungerer godt og har allmenn aksept. Utvalget har ikke registrert faglig kritikk av ordningen. Et dommerkollegium på syv medlemmer gir retten et tilstrekkelig tungt og verdig uttrykk, som passer med den stemning av høytid og alvor lagmannsretten bør symbolisere ved behandlingen av en straffesak. Fire meddommere er en sterk lekdommergruppe og tre fagdommere sikrer tilstrekkelig juridisk kompetanse i dommerpanelet.

Utvalgets medlemmer har trukket følgende slutninger:

- Juryordningen i sin nåværende form bør ikke videreføres.
- Området for meddomsretten bør utvides ved at flere av dagens ca. 300 jursaker årlig skal behandles meddomsrett, men utvalgets medlemmer er uenige om hvor mange. Mens meddomsrettsfraksjonen som kjent går inn for at alle dagens jursaker skal behandles med meddomsrett, går lagrettefraksjonene inn for at ca. 25–30 prosent av disse sakene skal overføres til meddomsrett. Da står man igjen med ca. 225 saker som skal behandles i en annen prosessform.
- Alle de ca. 400 bevisankene som i dag behandles med meddomsrett skal fortsatt behandles i denne prosessform.
- Alle straffutmålingsanker, ca. 600 i året, skal heretter behandles med meddomsrett der meddommerne er i flertall. I dag behandles ca. 200 saker med meddomsrett, mens ca. 400 saker behandles av fagdommere alene.
- For å oppsummere: Av dagens ca. 1 300 straffesaker, 700 bevisanker og 600 straffutmålingsanker, som årlig avgjøres på grunnlag av en muntlig ankeforhandling i de seks lagmannsrettene går meddomsrettsfraksjonen inn for at alle skal behandles meddomsrett. Lagrettefraksjonene går inn for at ca. 1 075 eller godt og vel 4/5 av disse sakene skal behandles med meddomsrett, mens ca. 225 saker eller ca. 1/5 skal behandles i en annen prosessform.

Av dette følger at oppslutningen i Juryutvalget om prosessformen meddomsrett er mye sterkere enn splitten fem mot fem i valget av prosessform for behandlingen av alvorlige straffesaker kunne tyde på. Lagrettefraksjonene kan ikke med krav på troverdighet påstå at meddomsrett ikke er en fullgod behandlingsmåte også i de resterende ca. 225 bevisankene. Meddomsretten trer da frem som den samlede løsning.

8.3 Vurdering av noen av lagrettefraksjonenes forslag

Kriterier for å skille ut alvorlige saker

Skillet mellom alminnelige og alvorlige saker er trukket tilfeldig. Som det er påvist av meddomsrettsfraksjonen i innstillingen på side 169 (punkt 10.3.1.4), er det ofte bare gradsforskjeller i straffverdighet mellom lovbrudd som behandles med jury og meddomsrett. Om et ran er grovt eller simpelt, om en narkotikaforbrytelse gjelder befatning med et større eller mindre kvantum av et stoff, om et seksuallovbrudd retter seg mot et barn over eller under 14 år eller om det defineres som seksuell handling eller omgang, om en voldtekt er forsettlig eller uaktsom, og ved mange andre lovbrudd, er oppgaven å avgjøre skyldspørsmålet helt likeartet om strafferammen passerer fengsel i seks år.

Man kan velge å trekke grensen etter andre kriterier enn i dag. Man kan for eksempel heve strafferammen til fengsel i mer enn ti år, eller man kan innføre vilkår om idømt eller påstått straff eller kombinasjoner av disse, slik lagrettefraksjonene har foreslått. Grensen må uansett trekkes skjønnsmessig. Forskjeller mellom sakstyper kan etter vår oppfatning derfor ikke begrunne at bevisanker skal behandles etter vesentlig ulike prosessregler.

Vanskelighetene med å finne fornuftige kriterier for å skille ut de sakene som skal behandles i en annen prosessform enn meddomsrett, er iøynefallende demonstrert i lagrettefraksjonenes drøftelse av mulige avgrensningskriterier over ti sider i innstillingen på side 150–160 (punkt 10.2.18.4.1).

Resultatet av drøftelsen er dessuten blitt et forslag som virker svært komplisert. At man foreslår innført et tilleggsvilkår om at det må være idømt i tingretten eller påstått av påtalemyndigheten en straff av fengsel i minst to år, vil riktignok ha den prosessøkonomiske fordel at en del mindre alvorlige saker som i praksis bare medfører kortere fengselsstraffer, kan behandles med meddomsrett, men også dette kriteriet vil opphav til noen tolkningsspørsmål som nevnt i lagrettefraksjonenes uttalelse på side 153–154. Det er også en ulempe at grensen på to års fengsel kan påvirke påtalemyndighetens straffepåstand.

Et annet aspekt ved lagrettefraksjonenes forslag til grense, finner vi adskillig mer problematisk. Ved beregningen av om strafferammen overstiger seks år, foreslås nå at man *skal* ta hensyn til at strafferammen er skjerpet ved anvendelse av generelle regler om gjentakelse av straffbare handlinger (straffeloven § 61), den omstendighet at flere lovbrudd behandles i samme sak (straffeloven § 62), at saken gjelder organisert kriminalitet (straffeloven § 60a) eller straffeloven § 232 om tillegg i strafferammene for en del voldsforbrytelser, se straffeprosessloven § 352 tredje ledd. Det er det motsatte som gjelder i dag, og det motsatte av det som gjelder som kriterium for om partene har krav på å få anken fremmet uten siling (straffeprosessloven § 321 tredje ledd).

Forslaget vil medføre at strafferammen i en rekke saker vil overskride seks års fengsel. To grove tyverier har en strafferamme på tolv år. De alminnelige reglene om skjerpet straff på grunn av gjentakelse eller andre omstendigheter som nevnt, er ikke utformet med det for øye at reglene skal ha prosessuelle konsekvenser som dette. Tvert om har lovgiveren ved utformingen av straffeprosessloven uttrykkelig bestemt at de ikke skal ha det.

Ettersom det skal lite til for å passere seksårsgrensen, vil det nye vilkåret om to års idømt eller påstått straff i praksis bli avgjørende for prosessformen i mange saker. Konsekvensene av

dette er ikke utredet av lagrettefraksjonene, og det har heller ikke vi hatt mulighet for innenfor rammen for en høringsuttalelse. Vi nevner likevel som eksempel at alvorlige økonomiske straffesaker etter forslaget som regel vil bli behandlet med lagrette uten adgang til å sette retten med fagkyndige meddommere. Strafferammen for ett grovt underslag, grovt bedrageri eller grov økonomisk utroskap er fengsel inntil seks år. Maksimumsstraffen vil i praksis overstige seks år fordi tiltalebeslutningen omfatter flere lovbrudd. I alvorlige økonomiske straffesaker vil idømt eller påstått straff ofte nå opp i minst to års fengsel. Dette er gjerne de mest omfattende og kompliserte sakene. Lagrettefraksjonene har for øvrig ikke foreslått unntak fra lagrettebehandling for noen sakstyper, slik at blant annet saker om grov korrupsjon fortsatt skal behandles med lagrette, en behandlingsmåte som har vist seg lite hensiktsmessig i disse sakene.

Begrunnelse av skyldspørsmålet

At avgjørelsen av skyldspørsmålet bør begrunnes i alle fullstendige ankesaker, er den viktigste innvending det samlede utvalget har mot dagens juryordning og en tilstrekkelig grunn til at utvalget har konkludert med at juryordningen ikke bør videreføres i sin nåværende form. Med dette utgangspunktet blir det særlig viktig å vurdere hvilken prosessform som best oppfyller de formål som bærer kravet om begrunnelse.

Ved siden av etterprøvbarehet og muligheter for overprøving av avgjørelsen, er hensynet til en reell og samvittighetsfull prøving av skyldspørsmålet fremhevet i Høyesteretts praksis som ett av de tre viktigste formålene begrunnelsen skal tjene. Dette er også fremhevet i innstillingen side 86 (punkt 8.4.3). Skal begrunnelsen kunne oppfylle dette formålet på beste måte, må begrunnelsen utarbeides og gjennomgås av dommerne før avgjørelsen blir truffet, og ikke etterpå. Derfor har meddomsretten et vesentlig fortrinn fremfor lagrettealternativene.

I meddomsrettssaker blir det når rådslagningen er gjennomført, utarbeidet et utkast til dom med en fullstendig begrunnelse som skal oppfylle kravene i straffeprosessloven § 40 annet og følgende ledd. Også eventuelle dissenser begrunnes. Utkastet leses av rettens medlemmer og gjennomgås av den samlede rett. Det gis anledning til spørsmål, merknader og endringsforslag. Når teksten er godkjent av samtlige dommere, blir dommen blir avsagt skriftlig ved dommernes underskrifter eller muntlig ved opplesning i retten. Først fra avgiselsen er dommen formelt bindende. Denne behandlingsmåten gir en høy grad av sikkerhet for at alle relevante spørsmål er grundig behandlet og forstått av alle rettens medlemmer.

Etter begge lagrettealternativene vil derimot begrunnelsen bli utformet etter at skyldspørsmålet er bindende avgjort ved at rettens og lagrettens medlemmer hver for seg har votert og underskrevet spørsmålsskriftet (lovutkastet § 372 fjerde ledd). Retten skriver deretter en kjennelse basert på svarene og de grunner som oppgis (lovutkastet § 373 femte ledd). Lovteksten sier intet om hva begrunnelsen skal inneholde. Dette er knapt og omtrentlig omtalt i innstillingen på side 143–144. Kjennelsen skal inntas i dommen til slutt (utkastet § 40 femte ledd), men kan der bygges ut slik at dommen oppfyller de samme krav til domsgrunner som gjelder i meddomsrettssaker.

Lagrettefraksjonenes modell for hvordan avgjørelsen av skyldspørsmålet skal begrunnes, er etter vår vurdering meget utilfredsstillende. En summarisk begrunnelse skrevet under tidspress etter at avgjørelsen er truffet, oppfyller ikke de grunnleggende hensyn

begrunnelsesplikten bygger på. Den bidrar ikke til en reell og samvittighetsfull prøving av skyldspørsmålet, men får karakter av et forsvar for det standpunkt man alt har kommet til.

At begrunnelsen kan utdypes i dommen, er ikke noen god erstatning for den fullstendige og samtidige begrunnelse som gis i dommen i meddomsrettssaker. Oppdelingen kan tvert om gi opphav til nye spørsmål som må finne sin løsning i rettspraksis. Det er helt uvisst hvilke krav Høyesterett vil komme til å stille til begrunnelsen for avgjørelsen av skyldspørsmålet i kjennelsen, og hvilke følger det kan få at en knapp begrunnelse i kjennelsen etterlater tvil om hvorvidt avgjørelsen er basert på uriktig lovanvendelse. Ufullstendige begrunnelser åpner dessuten for tvil om bevis er forstått korrekt, og om avveiningene har vært tilstrekkelig brede. Summariske begrunnelser gir videre grunnlag for spekulasjoner om grunnlaget for avgjørelsen. Dette vil være egnet til å svekke tilliten til den. Selv om manglene blir reparert i dommen, vil den umiddelbare begrunnelse som gis i kjennelsen kunne tyde på at feilen var til stede ved avgjørelsen av skyldspørsmålet, uten å bli korrigert der. At begrunnelsen gis i to etapper, er egnet til å skape unødvendige vanskeligheter ved overprøvingen av dommen, og må antas å medføre vesentlig større risiko for opphevelse enn i meddomsrettssaker. Lagrettealternativene vil derfor være mindre robuste.

Kommunikasjonen mellom fagdommere og lekdommere

Jordal-fraksjonens modell for domskonferansen med trinnvis felles og separat rådslagning, separat votering og felles begrunnelse er ikke bare en tungvint og tidkrevende prosedyre, men kan hindre nødvendig avklaring av rettsspørsmål. En generell redegjørelse for lovens forståelse vil ikke alltid tilstrekkelig veiledning for lagretten. I mange saker er det subsumsjonen, straffelovgivningens konkrete anvendelse på det saksforholdet som finnes bevist, som er avgjørende. Det nære samspillet mellom nyanser i bevisvurderingen og vilkårene for straffansvar tilsier felles rådslagning og stemmegivning. Bare ved felles rådslagning er det mulig å sikre at loven blir korrekt anvendt på det bevisresultatet som hvert av lagrettemedlemmene er kommet frem. Dette gjelder særlig i saker hvor man må ta standpunkt til kompliserte spørsmål som grensene for nødverge, straffbart forsøk og medvirkning, eller om lovbruddet er begått som ledd i organisert kriminalitet.

En ytterligere innvending mot oppdelingen av rådslagningen er at det blir nødvendig å videreføre ordningen med spørsmålsskrift, se innstillingen side 140 og lovutkastet § 366. Det samlede utvalget har gitt en fylldig redegjørelse for vanskelighetene forbundet med å utforme spørsmålene presist i mange saker, se innstillingen side 102–105 og omtalen i punkt 6.1 vår uttalelse. Vi stiller oss tvilende til om forslaget om en mer detaljert utforming med oppdeling i ulike straffbarhetsvilkår vil virke klargjørende, eller om dette bare vil være kompliserende for lagrettemedlemmene. Kompliserende vil det iallfall være at subsidiære spørsmål etter lovutkastet § 366 annet ledd skal stilles samtidig med de prinsipale.

Separasjon under forhandlingene

Vi anser det som en klar fordel at fagdommere og lekdommere kan kommunisere med hverandre ikke bare under domskonferansen, men også i pausene under forhandlingene om skyldspørsmålet. Vår erfaring tilsier at det er nyttig. Meddommerne har ofte behov for å få svar på spørsmål underveis, og det vil være enklere for rettens leder å styre forhandlingene når han er kjent med hvilke problemstillinger som anses tilstrekkelig opplyst, og hvilke temaer det er behov for ytterligere bevisføring om. I jursaker er det en tendens til at saken blir lagt svært bredt an. Det er vanskelig for retten å gripe inn mot unødig omfattende bevisførsel når man ikke kan vite hva juryen har oppfattet eller legger vekt på.

Noen fare for uheldig påvirkning av meddommerne, er det ikke holdepunkter for. Derimot er det viktig at rettens leder eller andre fagdommere kan gripe inn og advare mot å gå inn på realiteten i saken før bevisførselen er avsluttet. Å ta standpunkt til skyldspørsmålet for tidlig, medfører risiko for en uriktig avgjørelse, idet man ikke lengre vil vurdere den informasjon man mottar med åpent sinn. I lagrettesaker har man langt dårligere sikkerhet for at dette hensynet blir ivaretatt.

Vi anser det også som en fordel at fagdommere og lekdommere under forhandlingene blir fortrolige med hverandre og utvikler forståelse av å fungere som et team. Det gjør det i sin tur lettere for meddommerne å delta aktivt og gi uttrykk for sitt syn under domskonferansen.

Vi har festet oss ved at lagrettefraksjonene i innstillingen side 137 (punkt 10.2.4.2) mener at adskillelse mellom fagdommere og lekdommere vil bidra til å gi saken et mer høytidelig preg. Vi stiller oss tvilende til dette og mener at det er bedre symbolikk at meddommerne sitter sammen med dommerne ved dommerbordet for å markere likestillingen.

Hvis lagrettefraksjonene for alvor hadde ment at det er best at lekdommerne sitter for seg selv nede i salen og ikke er sammen med fagdommerne i pausene, ville det ikke vært noe til hinder for å innføre en slik ordning i alle saker. Det vil ikke koste noe videre. Lagrettefraksjonene trekker imidlertid ikke denne nærliggende konsekvensen av sitt standpunkt og er heller ikke inne på problemstillingen.

Anonymitet for lekdommerne

Vi anser det som nevnt i punkt 6.2 som en fordel at fordel at lekdommerne i meddomsretten deltar som fullverdige dommere under hele saken på lik linje og med samme ansvar og myndighet som fagdommerne. Vi er ikke tilhengere av at lekdommerne i motsetning til fagdommerne skal være anonyme. Det er heller ikke noen nødvendig sammenheng mellom anonymitet og valget av prosessform. Om man så ønsker, kan anonymisering også gjennomføres i meddomsretten. Vi har imidlertid aldri registrert noe ønske om dette.

Introduksjonen av begrunnelse av skyldspørsmålet hvor stemmetall skal oppgis og eventuelle dissenser også skal begrunnes, forsterker våre innvendinger mot at lekdommerne i lagrettesaker skal være anonyme. Det må være utilfredsstillende for en lekdommer at vedkommende i motsetning til en fagdommer i samme sak og i motsetning til meddommere i alle andre saker, skal være avskåret fra å meddele hvilket standpunkt han har inntatt. At begrunnelse og stemmetall oppgis, gir dessuten større grobunn for spekulasjoner og press mot

lagrettemedlemmene enn med dagens juryordning hvor verken stemmetall eller begrunnelse oppgis.

Sivile rettskrav

I svært mange straffesaker behandles også sivile rettskrav som springer ut av lovbruddet i tiltalebeslutningen. Fornærmedes krav på erstatning og oppreisning i saker om personlige integritetskrenkelser som vold og seksuallovbrudd, er viktige eksempler. I meddomsrettssaker i tingretten og lagmannsretten deltar meddommerne på lik linje med fagdommerne også ved avgjørelsen av sivile rettskrav. I jurysaker deltar derimot de fire jurymedlemmer som trekkes ut til å delta ved avgjørelsen av straffespørsmålet, ikke i behandlingen av sivile rettskrav. Begrunnelsen er at dette lett kunne røpe hva et jurymedlem har stemt i skyldspørsmålet.

Lagrettefraksjonene legger i sin drøftelse av spørsmålet i innstillingen side 148 til grunn at det også for avgjørelsen av sivile rettskrav vil være verdifullt å la lekdommernes erfaringer og verdier komme til uttrykk, og påpeker at det ofte er en så nær forbindelse mellom straffekravet og det sivile krav at det er naturlig å la samme dommergruppering avgjøre begge krav.

Dette synet har vår fulle tilslutning. I meddomsrettssaker vil sivile rettskrav fortsatt bli pådømt av den samlede rett.

Med dette utgangspunktet er vi forbauset over at lagrettefraksjonene likevel går inn for at lekdommerne *ikke* skal være med på å avgjøre sivile rettskrav. Avgjørelsen skal treffes av fagdommerne alene. Begrunnelsen er i hovedsak hensynet til en effektiv straffeprosess, og man uttaler at "...det domstolsapparat lagrettefraksjonen foreslår for de alvorligste straffesakene er såpass tungt og tilpasset straffeforfølgning at arbeidsoppgaver utover de strafferettslige, bør unngås." Som et tilleggsgargument nevnes at hensynet til en konsekvent rettspleie tilsier at domstolssammensetningen ikke bør bero på om man velger å forfølge krav i straffe- eller sivilprosessuelle spor. Det å overlate behandlingen av sivile krav til fagdommerne, følger hovedregelen i tvisteloven.

Vi finner det oppsiktsvekkende at lagrettefraksjonene erkjenner at deres forslag til prosessordning for alvorlige straffesaker er så tungvint at man ikke kan la meddommerne delta ved behandlingen av sivile rettskrav av effektivitetshensyn. Vi stiller oss for øvrig tvilende til om det vil være så ressurskrevende. Lagrettefraksjonene foreslår jo vel og merke ikke at de sivile rettskravene ikke skal kunne behandles i straffesaken. Selv om avgjørelsen til slutt skal treffes av fagdommerne, vil det sivile kravet under ankeforhandlingen bli behandlet sammen med straffutmålingen og avgjort i dommen. Lagrettemedlemmene må uansett være med til slutt. Det er ugunstig at meddommerne må sitte på sidelinjen ved behandlingen av spørsmål de ikke skal delta i. Det kan oppleves som ekskluderende ikke å få delta i enkelte sider ved saken.

Analogien fra sivilprosessen er heller ikke overbevisende. I sivile ankesaker avgjøres kravet uten unntak av den samlede rett. Den settes rett nok med tre lagdommere som hovedregel, men partene kan kreve at retten settes med to meddommere, som i så fall deltar i avgjørelsen. Vi finner det under enhver omstendighet mer nærliggende å sammenligne med behandlingen av sivile krav i det store antall straffesaker som avgjøres med meddomsrett i tingretten og lagmannsretten. Her deltar meddommerne uten unntak også i avgjørelsen av sivile krav.

Lagrettefraksjonene gir i det hele en mangelfull og lite treffende begrunnelse for sitt forslag om at lekdommerne ikke skal delta ved avgjørelsen av sivile rettskrav i de alvorlige straffesakene. Tvert om er det etter vår oppfatning *særlig viktig* at de deltar i disse sakene. Om tiltalte etter å være frifunnet for straff, likevel blir dømt til å betale oppreisning til fornærmede for den samme integritetskrenkelsen, er det uheldig at avgjørelsen av det sivile kravet treffes av fagdommerne alene.

Videreføring av lagretteordningen?

Både Jordal-fraksjonen og Rehman påberoper seg at de går inn for å videreføre en lagretteordning. Jordal-fraksjonens forslag fremstår imidlertid etter vår oppfatning som en hybrid hvor elementer fra lagrette- og meddomsrett er satt sammen og supplert med noen nye elementer til en ny og uprøvd prosessform som forekommer oss å være omstendelig, unødig ressurskrevende og teknisk komplisert. Jordal-fraksjonen trekker her veksler på symbolverdien av betegnelsen lagrette og den betydelige politiske oppslutning om juryordningen.

Den danske straffeprosessreformen

Lagrettefraksjonene viser spesielt til den nye "nævningeordningen" i Danmark fra 2008 som inspirasjonskilde. Da finner vi det interessant å påpeke at Den europeiske menneskerettsdomstolen i sin redegjørelse for straffeprosessordningene i Europarådets medlemsland i sin storkammeravgjørelse i Taxquet-saken 16. november 2010 klassifiserte den danske prosessordningen som meddomsrett. Saken er fyldig omtalt i punkt 3.4.2 på side 25–28 i innstillingen. Også Juryutvalget selv klassifiserer i sin komparative redegjørelse Danmarks nævningeordning som et eksempel på meddomsrett, se side 59–61 (punkt 6.3.1). Så langt vi kjenner den danske reformen, var det avgjørende at Danmarks grunnlov i § 65 bestemmer at nævninger skal medvirke i straffesaker. Nævninger kan oversettes med jury- eller lagrettemedlemmer og er noe annet enn "domsmænd", som svarer til meddommere. Uten å endre grunnloven kunne man ikke helt fjerne nævningene, men man la seg så tett opp til meddomsretten man fant forsvarlig av hensyn til grunnloven. Fagdommere og nævninger sitter adskilt i retten under behandlingen av skyldspørsmålet, men har felles rådslagning og avstemning og avsier en begrunnet avgjørelse av skyldspørsmålet. Vi har ikke noen grunnlovsbestemmelse om jury i straffesaker og behøver ikke å ta slike hensyn.

Meddomsrett og jury er ulike modeller for lekdommerdeltakelse i straffesaker som begge ble innført med straffeprosessloven av 1887, og som derfor har akkurat like lang historisk tradisjon hos oss. Jordal-fraksjonens forslag knytter det seg derimot ingen tradisjon til.

Rehmans forslag forsvarer imidlertid etter vår oppfatning lagrettebetegnelsen, selv om fagdommere og lekdommere skal samles for å utforme begrunnelsen for avgjørelsen av skyldspørsmålet i etterkant.

8.4 Oppsummering

Vi stilte innledningsvis spørsmålet om det er påvist en tilstrekkelig grunn til å behandle et utvalg alvorlige straffesaker etter vesentlig andre behandlingsregler enn de som gjelder for andre straffesaker. Etter å gjennomgått enkelte sider ved de alternativer som er foreslått av lagrettefraksjonene i Juryutvalget, finner vi det klart at svaret er nei. Disse alternativene

skiller seg ut som vesentlig svakere enn meddomsretten. Vi må bestemt fraråde Justisdepartementet å gi videre med forslag i denne retning.

Dersom departementet ikke velger å følge vår klare anbefaling om å gå over til en meddomsrettsmodell også for de alvorligste straffesaken, vil utvalget gi uttrykk for at lagrettefraksjonens forslag er så komplisert og med slike svakheter at det i så tilfelle er bedre å beholde dagens ordning.

9. Andre forslag

Vi er enige i forslaget fra det samlede utvalg om endring i straffeprosessloven § 34, slik at en dommer som har stemt for frifinnelse i skyldspørsmålet, men blitt overstemt, heretter ikke skal delta i straffutmålingen, men legge til grunn det standpunkt som er gunstigst for siktede. Vi viser til begrunnelsen i innstillingen på side 228 i meddomsrettsfraksjonens motiver til § 34.

B. Bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandling i straffesaker

Vi er enige i det samledes utvalgets vurderinger og konklusjon i dette spørsmålet.